

АНАЛІЗ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

КРАВЧУК Олег Вікторович - доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, професор, заступник директора центру - завідувач відділу криміналістичних видів досліджень Хмельницького НДЕКЦ МВС України, професор кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЦИГАНЮК Юлія Володимирівна - доктор юридичних наук, доцентка, професорка кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

КОПАНЧУК Володимир Олександрович - доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

УДК 343.98.06

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.1.14

Автори статті на основі проведеного теоретичного аналізу, статистичного обобщення і проведення емпіричних досліджень розглянули і викладали особливості організації досудового розслідування воєнних злочинів. Розглядаються особливості використання визначених криміналістичних методик для проведення судової експертизи при розслідуванні воєнних злочинів. Представляється на розгляд і обговорення в цілому власна (авторська) позиція щодо можливості використання інших («нестандартних») джерел проведення судової експертизи в умовах війни. Акцентується увага на обов'язкових складових частинях такого виду експертизи, визначених законодавцем держави в діючому законодавстві України. Обґрунтовується необхідність ефективного співробітництва працівників правоохоронних органів, судів і експертів з метою якісного і об'єктивного виконання завдань судової експертизи, дотримання загальних принципів судового процесу і вдосконалення інноваційної політики в цілому. Авторами визначено і представлено власний перелік питань, на які повинні бути дані відповіді експертами-криміналістами і правоохоронними

органами при збиранні доказової бази (слідової картини) злочинів. Встановлено існування адміністративно-правових механізмів прискорення реєстрації і застосування методик, розроблених і атестованих в Експертній службі Міністерства внутрішніх справ України. Розкривається значення і місце цих новел в системі права, судової експертизи і криміналістики в цілому. Авторами статті проведено аналіз судово-експертної діяльності в ході розслідування воєнних злочинів. Звернуто увагу на необхідність подальшого наукового співробітництва учених, фахівців в області матеріального і процесуального права.

Ключові слова: аналіз, висновок, воєнні злочини, експертиза, етапи, слідство, суд, криміналістика, кримінальний процес, правоохоронні органи.

Постановка проблеми

XXXI річниця незалежності України підбила підсумки визвольної боротьби українського народу переконливо продемонструвала грандіозний розмах і глибину його переможного духу та вільно-демократичних звершень, окреслила шляхи подальшого просування вперед у розв'язанні завдань

відбудови населених пунктів України, реконструкції всіх галузей життя вільного українського народу.

2022-2023 роки повинні стати новим важливим етапом у створенні матеріально-технічної, економічної та правової бази України для вступу у склад країн Європейського Союзу, вдосконаленні суспільних відносин і формуванні нової людини – незалежного та освіченого громадянина України; розвитку та утвердженню незалежного правового способу життя, національного генерування нетерпимості до будь-якого прояву військової агресії та тероризму проти батьківщини.

На сьогодні в сучасному світі існує понад сто визначень поняття «тероризм». Найбільш поширеним є визначення, що тероризм (від лат. *terror* – «жах») – у широкому сенсі використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети [7, с. 78].

Аналізуючи це визначення та геополітичну обстановку у світі у XXI столітті, беззаперечним є факт, що тероризм є головною рисою зовнішньої політики російської федерації, і не лише у відношенні до України, але й до інших країн та народів світу.

Саме тому судовий процес над правлячою верхівкою російської федерації за відкрити агресію проти українського народу, яку було розпочато 24 лютого 2022 року, матиме величезне історичне значення і навіки буде вписано в історію не лише України та росії, а й усього світу.

Ми акцентуємо увагу на тому, що значення цього міжнародного судового процесу полягатиме не тільки в засудженні агресії росії як кримінального злочину, а й у персональній відповідальності всіх причетних до здійснення злочинів на території нашої держави.

На нашу думку, розв'язання всіх цих завдань нерозривно поєднане з повним та неупередженим збором доказової бази, якісним та ефективним проведенням розслідування скоєних воєнних кримінальних правопорушень, виробленням та реалізацією сучасної (новітньої) криміналістичної методики розслідування зазначених правопорушень, а також, як наслідок, усебічної реалізації громадянами України свого конституційного

права на захист, що не є можливим без суворого дотримання процедури законності. У цьому і полягає **актуальність** проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проведеним аналізом наукових джерел [1-19] встановлено, що питання організації розслідування воєнних кримінальних правопорушень є доволі рідким явищем на теренах наукового простору, наукові праці вчених у вказаному напрямку присутні у незначній кількості, а тому зазначена проблематика з позиції криміналістичної науки є актуальною, вимагає свого ретельного дослідження та розкриття.

Мета статті – на підставі проведеного теоретичного аналізу, статистичного узагальнення та шляхом проведення емпіричних досліджень розглянути особливості організації досудового розслідування військових злочинів, з'ясувати обов'язковість використання методик для проведення судової експертизи під час розслідування воєнних кримінальних правопорушень, можливість використання інших («нестандартних») джерел проведення судової експертизи в умовах війни, встановити існування адміністративно-правових механізмів пришвидшення реєстрації та застосування методик, які розроблені та атестовані у Експертній службі МВС України, а також обґрунтувати необхідність ефективної співпраці працівників слідчих органів, прокуратури, суду та криміналістів для якісного та об'єктивного виконання завдань кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу

З початку воєнної агресії рф на території України виникла необхідність всебічного розслідування кримінальних правопорушень, скоєних представниками країни-агресора. російська федерація вчиняє в Україні умисні кримінально протиправні дії, що відповідно до Римського статуту [18] мають ознаки воєнних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – це, зокрема, убивства, тор-

тури, нелюдське поводження, згвалтування та інші форми сексуального насильства, позасудові страти, викрадення, захоплення заручників, депортація, знищення об'єктів цивільної інфраструктури, привласнення майна та інші дії проти цивільного населення тощо.

Під час документування подій, що мають ознаки воєнних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які РФ вчинила в Україні, максимально ефективними є спільні дії правоохоронних, безпекових органів, правозахисних організацій (національних, міжнародних), правників, експертів з міжнародного гуманітарного права, незалежних засобів масової інформації.

Органи досудового розслідування та прокуратури стикнулися із новими викликами, пов'язаними із потребою швидкого, повного, якісного формування доказової бази численних кримінальних порушень міжнародного гуманітарного права, більшість з яких буде розслідуватися уперше, без наявності напрацьованих спеціалізованих методик. Дуже важко знайти наукові праці, які б обґрунтували цю проблему з позиції криміналістичної науки.

Криміналістичні знання при розслідуванні воєнних кримінальних правопорушень можуть бути використані у наступних напрямках:

- для планування розслідування воєнних кримінальних правопорушень;
- для ефективного проведення слідчих (розшукових) дій (оглядів, розкопок тіл, пред'явлення для впізнання, допитів свідків та потерпілих);
- з метою ефективного застосування техніко-криміналістичних засобів збирання доказової інформації, слідів кримінального правопорушення;
- для отримання «наукових доказів» під час проведення судових експертиз [5, с. 371].

20 травня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з

Міжнародним кримінальним судом», яким визначено співпрацю цього суду з Офісом Генерального прокурора та Міністерства юстиції України до і після ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) [18]. Час прийняття цього закону співпав із прибуттям до України 42 слідчих МКС.

Офіс Генерального прокурора України, 13 держав-членів Європейського Союзу (далі ЄС) та Офіс прокурора МКС розпочали розслідування воєнних кримінальних правопорушень, вчинених в Україні. Спільна слідча група (далі – ССГ) ЄС була створена Польщею, Литвою та Україною за підтримки Європейського агентства, що співпрацює з судовими та поліцейськими органами країн-членів ЄС (далі – Євроюст) та Європейського поліцейського управління (далі – Європол). Згодом членами ССГ також стали Естонія, Латвія та Словаччина. Міжнародна мережа проти геноциду, яка працює при Євроюсті, розпочала проведення спеціальних навчальних заходів для судових органів у державах-членах ЄС та в Україні з метою підвищення ефективності розгляду кримінальних справ. ЄС також підтримує розслідування, шляхом залучення міжнародних експертів-криміналістів, матеріально-технічного забезпечення тощо.

Залучення експертів-криміналістів інших держав до розслідування воєнних кримінальних правопорушень в Україні є дуже важливим, оскільки справи зазначеної категорії мають бути розглянуті в такий спосіб, щоб жодна міжнародна установа не мала б сумнівів у їхній об'єктивності.

Так, Україну вже відвідала група експертів з Нідерландів, яка на запит МКС збирала докази для судового переслідування винних у вчиненні воєнних кримінальних правопорушень. До складу групи увійшло близько тридцяти осіб, а саме: військова поліція, вибухотехніки та фахівці із цифрових технологій. Експерти відвідали морги у Київській області, записали показання свідків, провели вивчення наявних відеозаписів. На цей момент Нідерланди вивчають повторну можливість направлення до України підібної групи. Крім того, брали участь у розслідуванні воєнних кримінальних правопо-

рушень і словацькі експерти-криміналісти, у складі поліцейських, судово-медичних експертів та антрополога.

Для розслідування кримінальних правопорушень вказаної категорії на Київщині також залучено експертів із французької жандармерії та медичної служби Збройних Сил Французької Республіки. У склад групи входили судово-медичні експерти, експерти з балістики, експерти з питань ДНК-аналізу, експерт з дактилоскопіювання, вибухотехнік, експерт з огляду місця злочину та помічники слідчих. Група експертів прибула разом із власною мобільною ДНК-лабораторією та необхідним обладнанням для організації огляду тіл та їх упізнання.

Окрім того, тісною є співпраця між Офісом Генерального прокурора та Офісом прокурора МКС, працює спільна слідча група, утворена Україною, Литвою та Польщею. Суттєву роль у цих процесах займає універсальна юрисдикція щодо початку кримінального провадження та переслідування за вчинення воєнних кримінальних правопорушень, що зробило можливим звернення понад 40 країн до Гаазького суду у зв'язку з фактами порушення міжнародного гуманітарного права на території України.

Варто також зазначити, що стосовно методичного забезпечення процесу збирання доказів воєнних кримінальних правопорушень, міжнародна спільнота сформувала низку стандартів. Варто згадати Борнмутський протокол про захист та розслідування фактів масових поховань [2]; Криміналістичний посібник для розслідування, вилучення та аналізу людських скелетних останків [1] тощо. Використання подібних стандартів є особливо актуальним, коли на місці події працюють слідчі групи із залученням іноземних фахівців, правників та експертів, оскільки в такому випадку необхідні єдині уніфіковані для всіх стандарти роботи.

Логічно, що кожен конкретний вид порушення міжнародного гуманітарного права потребує розроблення окремої криміналістичної методики розслідування із застосуванням ситуативного підходу та впровадженням стандартів процесуальної, криміналістичної, експертної діяльності [5, с. 370].

Таким чином, документування кримінальних правопорушень армії РФ в Україні – є важливим етапом у процесі притягнення злочинців до відповідальності. Ця робота по всій країні ведеться представниками українських правоохоронних органів, прокуратури, спільно із міжнародними експертами та представниками громадських організацій на території Київської, Чернігівської, Сумської, віднедавна і Харківської областей. Зазначені дії важкі та надзвичайно важливі. Але допомога міжнародних експертів дозволить якомога точніше та оперативніше задокументувати всі докази воєнних кримінальних правопорушень, щоб у майбутньому притягнути всіх винних до відповідальності.

Разом із тим введення в Україні воєнного стану, у зв'язку із військовою агресією російської федерації, суттєво вплинуло на судово-експертну діяльність у державі в цілому.

Зазначений вплив проявився, насамперед, у:

- зміні напрямків судово-експертної діяльності;
- зміні нормативно-правового регулювання судово-експертної сфери;
- знищенні або пошкодженні матеріально-технічної бази судово-експертних установ;
- вимушеному внутрішньому переміщенні судових експертів тощо.

Зазначений перелік не є вичерпним, оскільки ситуація під час воєнного стану може змінюватися щогодини.

Що ж стосується першого пункту, то цілком логічно, що видова структура виконаних судових експертиз зазнала суттєвих змін. Так, з початком війни, особливо в перші тижні, суттєво скоротилося виконання судових експертиз по цивільних, адміністративних та господарських справах. Це було пов'язане, зокрема, із налагодженням роботи судів у період воєнного стану (тимчасово призупинився розгляд справ). Натомість, судових експертиз за експертними спеціальностями: 5.1. «Дослідження вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу», 5.2. «Дослідження вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху», 3.1., 3.2. «Судово-балістична експертиза» стало в рази більше. Збільшилося також вико-

нання комп'ютерно-технічних експертиз, пов'язаних з дослідженням мобільних телефонів, комп'ютерної техніки та інших технічних пристроїв, причетних до діяльності колаборантів та диверсійних груп на території України.

Варто також зауважити, що в найближчому майбутньому очікується зростання кількості криміналістичних видів експертиз, що пов'язані із дослідженням доказів, які в зараз вилучаються у звільнених від російських військових населених пунктах.

Для належного експертного забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану Міністерство юстиції України видало наказ «Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану» [10]. Відповідно до нього на період воєнного стану зупинено проведення планових перевірок діяльності атестованих судових експертів, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, позапланових контрольних перевірок діяльності судових експертів та перевірок відповідності робочого місця.

Крім того, подовжено строк дії свідоцтва про надання кваліфікації судового експерта. Тобто всі експерти, які мали підтверджене право провадити діяльність на день початку війни, зможуть проводити судові експертизи під час війни.

Таким чином, судово-експертна діяльність в Україні в період воєнного часу вимушено підлаштовується під вимоги сьогодення. Прикладається чимало зусиль для збереження кадрового потенціалу судово-експертних установ, матеріально-технічної бази (дороговартісне обладнання лабораторій усіма можливими силами перевозиться на підконтрольну Україні територію). Робиться все для того, щоб сьогодні механізм судово-експертної діяльності злагоджено працював на потреби держави та громадян, не втратив свого потенціалу. На нашу думку, у майбутньому це дозволить не лише не втратити, але й розвинути судово-експертну діяльність в Україні.

Вищевикладеним аналізом судово-експертної діяльності у період війни встановлено, що питання криміналістичної методики розслідування воєнних кримінальних пра-

випорушень, вчинених у реаліях ХХІ століття, є доволі не частим явищем на теренах наукового простору, а тому зазначена проблематика з позиції криміналістичної науки є актуальною, вимагає свого ретельного дослідження та розкриття.

Розглянемо основні тези криміналістичних дефініцій сьогодення, а саме:

– чи обов'язкове використання методик для проведення судової експертизи під час війни?

– чи можливе використання в умовах воєнного стану інших джерел для судової експертизи, окрім уже напрацьованих методик?

– чи існують адміністративно-правові механізми пришвидшення реєстрації та застосування методик, що розроблені та атестовані у Експертній службі МВС України?

Так, у жодному процесуальному кодексі України законодавцем не покладається необхідність обов'язкового застосування методики під час проведення судової експертизи, а лише вказується про останню як про «можливість» до використання.

Зокрема, у пункті 6 частини 1 статті 102 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України), яка має назву «Зміст висновку експерта», визначено, що: «У висновку експерта повинно бути зазначено докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка» [7].

У частині 3 статті 356 КПК України визначено наступне: «Експерту можуть бути поставлені запитання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичних до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку».

Оскільки методи проведення досліджень є загальновідомими науковими даними, то тільки про методику проведення дослідження йдеться у частині 2 статті 518 КПК України «Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю», а саме: «Якщо під час проведення експертизи використовуються методики, технології чи інформація, що містять охоронювану державою таємницю, в описовій частині висновку експертизи ці відомості не зазначаються».

Кодекс адміністративного судочинства України [6] не містить будь-яких згадок про методику. Аналогічна ситуація і в тексті Господарського процесуального кодексу України [4] та Цивільного процесуального кодексу України [19].

Водночас, у текстах відповідних процесуальних законів наголошується на тому, що експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи (стаття 72 Цивільного процесуального кодексу України, стаття 68 Кодексу адміністративного судочинства України, стаття 69 Господарського процесуального кодексу України), або ж як зазначено у частині 1 статті 69 КПК України: «Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань».

Окрім того, в частині 3 статті 8 Закону України «Про судову експертизу» [17] визначено, що методики проведення судово-медичних та судово-психіатричних експертиз не реєструються, що є ще одним підтвердженням того, що висновок судового експерта як процесуальне джерело доказу є особистим, та не обов'язково має базуватися на методиці.

Звідси випливає, що основний акцент при залученні експерта у будь який вид

судочинства визначається його знаннями. При цьому наявність чи відсутність методики проведення будь-якої судової експертизи не є основоположним для залучення експерта як фахівця у відповідній сфері знань.

Підтвердженням викладеного вище є також і положення пункту 1.4. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [11]: «Під час проведення експертиз (експертних досліджень) з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічна, довідкова література, програмні продукти тощо. Визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, (методів дослідження)) належить тільки до компетенції експерта».

Семантико-юридичний аналіз указанного пункту 1.4. дає беззаперечне твердження про можливість використання під час проведення судової експертизи методів дослідження та/або методики проведення судових експертиз, та/або нормативно-правових актів, та/або нормативних документів (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), та/або чинних республіканських стандартів колишньої УРСР, та/або державних класифікаторів, та/або галузевих стандартів, та/або технічних умов колишнього СРСР, та/або науково-технічну літературу, та/або довідкову літературу, та/або програмні продукти, та/або будь-які інші інформаційні джерела для проведення судової експертизи, оскільки положення цього пункту

1.4. допускають «відкрите» формулювання норми із використанням «тощо».

Отже, при відсутності методики для дослідження особливого значення набуває використання інших інформаційно-знаннєвих джерел під час проведення дослідження (у т.ч. методів) у межах виконання судової експертизи і є допустимим, а тому використання методик не є обов'язковим при проведенні експертизи.

З приводу можливості використання інших джерел для судової експертизи окрім методик в умовах воєнного стану необхідно вказати, що згідно зі статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [16], воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. У надзвичайних і військових ситуаціях (агресія, загроза до конституційного ладу держави, життя і здоров'я людей і громадян, надзвичайні ситуації природного та антропогенного характеру та інші виняткові обставини), коли нормальне функціонування суспільства і держави неможливе, необхідно чітко та послідовне правове регулювання моделі поведінки, спрямоване на подолання та усунення негативу від посилення наслідків надзвичайних ситуацій.

Тобто використання інших джерел для судової експертизи, окрім методик, в умовах воєнного стану судовими експертами які мають відповідну освіту, кваліфікацію та володіють спеціальними знаннями, є допустимим. Таке використання здатне виконати завдання, які ставляться перед судовими експертами, а також дозволяє швидко виконати поставленні завдання.

Окрім того, відповідно до частини 3 статті 10 Закону України «Про судову експертизу» [17], під час проведення експертиз можливе залучення також судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфіка-

цію судового експерта з певної спеціальності. Отже, використання інших джерел для судової експертизи, окрім методик, в умовах воєнного стану є оптимальним.

З приводу позиції існування адміністративно-правових механізмів пришвидшення реєстрації та застосування методик, що розроблені та атестовані в Експертній службі Міністерства внутрішніх справ України, вкажемо, що, по-перше, жоден нормативно-правовий акт не вказує на реєстрацію методик як обов'язкової підстави набрання нею чинності. Це можна пояснити тим, що під поняттям «методика проведення судової експертизи (далі – методика)», як зазначено у пункті 2 Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз [13], слід розуміти результат наукової роботи, що містить систему методів дослідження, які застосовуються в процесі послідовних дій експерта з метою виконання певного експертного завдання. А методи дослідження своєї обов'язковості набувають в умовах встановлення закономірностей об'єктивного світу, а відповідно, походять від самої природи та їх застосування не залежить від реєстрації. Вони або існують, або ні, і реєстрація на це не впливає.

Підтвердженням цього також є Положення пункту 2 Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз [14]: «Реєстр – це офіційна електронна база даних, що ведеться з метою створення інформаційного фонду про наявність методик проведення судових експертиз, які атестовані та рекомендовані до впровадження в експертну практику відповідно до Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз».

Отже, Реєстр методик проведення судових експертиз є базою даних.

Частина 3 статті 8 Закону України «Про судову експертизу» [17] визначає, що методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних та судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Водночас не вказується момент, з якого методика набирає чинності: з моменту атестації, чи з моменту реєстрації.

На нашу думку, сама по собі методика не може набирати чинності через те, що це не нормативно-правовий акт, а результат наукової роботи. Тому методика може бути застосована одразу з моменту отримання результатів наукової роботи, тобто на етапі її розробки.

По-друге, щодо можливості розробки та атестації методик у Експертній службі України, відповідно до пункту 7 Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз [13]: «Результати атестації методик розглядаються науковими радами спеціалізованих установ, які діють відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (наукові ради). У разі прийняття науковою радою рішення про рекомендацію до впровадження методики в експертну практику - вона подається для державної реєстрації».

Відповідно до статті 10 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [15] вчена (наукова, науково-технічна, технічна) рада наукової установи є колегіальним органом управління науковою і науково-технічною діяльністю наукової установи в частині виключних повноважень, визначених цією статтею, та виконує консультативно-дорадчі функції щодо інших питань наукової і науково-технічної діяльності наукової установи. Кількісний склад членів вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи визначається статутом (положенням) наукової установи.

Зокрема, до виключної компетенції вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради наукової установи належать питання щодо визначення стратегії розвитку наукової установи та перспективних напрямів наукової і науково-технічної (методичної) діяльності та проведення наукової і науково-технічної оцінки тематики та результатів науково-дослідних робіт.

У пункті 16 статті 1 вказаного Закону зазначається, що наукова (науково-дослідна, науково-технологічна, науково-технічна, науково-практична) установа – це юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, утворена в установленому законодавством порядку,

для якої наукова та (або) науково-технічна діяльність є основною.

Положенням про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України [12] визначено її основні завдання, серед яких, у тому числі, організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності.

При організації досудового розслідування воєнних злочинів слід враховувати організацію та методику розслідування, збір доказів воєнних злочинів, що вчиняються сторонами збройного конфлікту та деструктивні фактори: швидку зміну ситуації (на території проведення військових дій); загибель, поранення і полон учасників розслідування (свідків, потерпілих, підозрюваних тощо); небезпечність проведення оглядів місць подій (мінування, обстріли тощо); значну кількість справ, що розслідуються в умовах обмеженого часу; неможливість швидкого розслідування вчинення масових вбивств; політизація процесу розслідування тощо [3, с. 83].

Відповідно, в умовах особливого правового режиму воєнного стану в Україні важливим є виконання завдань, спрямованих як на усунення наслідків таких дій, так і на притягнення винуватих осіб до відповідальності за військові та воєнні злочини. Серед завдань, які стоять перед Експертною службою України, основоположним є не лише збір та фіксація доказів військової агресії, але й проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях, які здійснюються за національним законодавством та спрямовані на вчинення правосуддя в Україні, але й в перспективі будуть застосовані в провадженнях у міжнародних судових установах.

Як **висновок** до статті зазначимо, що майбутній міжнародний процес викриє та затаврує найтяжчі злочини, антилюдські плани та задуми російських агресорів, які підготували, організували та розв'язали війну проти України з метою поневолення та винищення українського народу, нації та утвердження свого панування над її територіями.

Проте, майбутній судовий процес повинен, у першу чергу, бути законним та

справедливим, що не уявляється за можливе без неупередженого збору доказової бази, якісного та ефективного проведення розслідування воєнних кримінальних правопорушень, а також вироблення та реалізації сучасної (новітньої) криміналістичної методики розслідування зазначених правопорушень. Тому, зважаючи на наявність недоліків у цій сфері процесуально-правової та експертно-криміналістичної діяльності вважаємо за актуальні подальші дослідження відповідної спрямованості, адже останні створюватимуть перспективи теоретичних та практичних напрацювань та сприятимуть розв'язанню проблемних питань на цьому напрямку.

Література

1. Fondebrider L. Forensic Guide to the Investigation, Recovery And Analysis of Human Skeletal Remains. Argentine Forensic Anthropology Team (EAAF). 2020. 36 p. URL: <https://eaaf.org/wp-content/uploads> (дата звернення: 19.02.2023).
2. Klinkner M., Smith E. The Bournemouth Protocol on Mass Grave Protection and Investigation. Arts and Humanities Research Council. 2020.p. URL : <https://www.bournemouth.ac.uk> (дата звернення: 19.02.2023).
3. Батюк О. В., Дмитрів С. О. До питання організації розслідування військових злочинів. Соціально-правові студії. 2021. Випуск 3 (13). С. 77-87. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3976/1/11.pdf> (дата звернення: 19.02.2023).
4. Господарський процесуальний кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
5. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 4.- С. 369 – 374. URL: http://lsej.org.ua/4_2022/88.pdf (дата звернення: 24.02.2023).
6. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
8. Кудінов С. С. Державний тероризм – визначення та характеристика [Електронний ресурс] / С. С. Кудінов // Інформація і право. - 2022. - № 2. - С. 78-84. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infprg_2022_2_11
9. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Закон України від 03.05.2022 № 2236-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
10. Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану»: Наказ Міністерства юстиції України, зареєстрований 16.03.2022 за- № 326/37662. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-22#Text> (дата звернення 23.02.2023).
11. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Наказ Міністерства юстиції України; Інструкція, Форма типового документа, Картка, Рекомендації від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
12. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України. МВС України; Наказ, Положення, Перелік від 03.11.2015 № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).
13. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, від 02.07.2008 № 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

АНОТАЦІЯ

Автори статті на підставі проведеного теоретичного аналізу, статистичного узагальнення та шляхом проведення емпіричних досліджень розглянули та виклали особливості організації досудового розслідування воєнних злочинів. Розглядаються особливості використання певних криміналістичних методик для проведення судової експертизи під час розслідування воєнних кримінальних правопорушень. Надається на розгляд та обговорення загалу власна (авторська) позиція щодо можливості використання інших («нестандартних») джерел проведення судової експертизи в умовах війни. Акцентується увага на обов'язкових складових висновку такого виду експертизи, які визначені законодавцем держави у чинному законодавстві України. Обґрунтовується необхідність ефективної співпраці працівників правоохоронних органів, суду та експертів з метою якісного та об'єктивного виконання завдань кримінального провадження, дотримання загальних засад кримінального процесу та покращення інноваційної політики України загалом. Авторами визначено та надано власний перелік питань, які повинні з'ясовуватись експертами-криміналістами та правоохоронними органами при зібранні доказової бази (слідової картини) вчинення воєнних злочинів. Встановлено існування адміністративно-правових механізмів щодо припинення реєстрації та застосування методик, які розроблені та атестовані у Експертній службі Міністерства внутрішніх справ України. Розкривається значення та місце цих новел в системі права, судової експертизи та криміналістики у цілому. Авторами статті проведено аналіз судово-експертної діяльності під час розслідування воєнних злочинів. Привернуто увагу на необхідність подальшої наукової співпраці вчених, спеціалістів у галузі матеріального та процесуального права.

Ключові слова: аналіз, висновок, воєнні злочини, експертиза, етапи, слідчий, суд, криміналістика, кримінальне провадження, правоохоронні органи.

SUMMARY

Some aspects of the use of information and communication and digital technologies /"video conference mode"/, software products during proceedings, relevant technical and procedural mechanisms of application, storage (archiving) of evidentiary information, and their regulation in domestic and other countries' legislation were studied.

The use of the latest technologies during judicial proceedings becomes relevant in the case of the impossibility of a person's "physical presence" to participate in certain procedural (investigative) actions, court proceedings: in the event of an artificial or natural situation declared (introduced) in the state, a state of martial law, a state of emergency, implementation measures to ensure national security and defense, repel armed aggression of the Russian Federation.

In the development of innovative technologies, individual problems that arise before the participants of criminal proceedings are subject to a fairly quick and, most importantly, operational solution with the help of modern information and communication technologies and products.

If at the stages of the pre-trial investigation or trial of the case, the direct participation of a person is impossible due to objective reasons; the competent persons have given the legal permission to decide on the conduct of individual investigative or procedural actions in video conference mode

The most rational, in this context, are software products related to the improvement of telecommunication networks, in particular, the use of online services and platforms. It is only possible to single out the rapid development of mobile information technologies, particularly the mobile Internet. This field of communication all over the world, and in Ukraine as well, is mastering new standards that allow for faster and better exchange of information.

Keywords: information, communication and digital technologies, video conference mode, software product, portal, information transportation, remote proceedings.

show/595-2008-%D0%BF (дата звернення: 20.02.2023).

14. Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз.

Наказ Міністерства юстиції України; Порядок, Витяг, від 02.10.2008 № 1666/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

15. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України від 26.11.2015-№ 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

16. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

17. Про судову експертизу. Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

18. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. Міжнародні суди, ООН; Статут, Міжнародний документ, Поправки від 17.07.1998 (офіційний переклад). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 20.02.2023).

19. Цивільний процесуальний кодекс України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

O. Kravchuk, Yu. Tsyganyuk, V. Kopanchuk
ANALYSIS OF FORENSIC
EXPERT ACTIVITY DURING THE
INVESTIGATION OF WAR CRIMES

The authors of the article, on the basis of the conducted theoretical analysis, statistical generalization and by conducting empirical research, considered and

outlined the peculiarities of the organization of pre-trial investigation of war crimes. The peculiarities of the use of certain forensic methods for forensic examination during the investigation of military criminal offenses are considered. The author's own (author's) position on the possibility of using other ("non-standard") sources of forensic examination in war conditions is submitted for consideration and discussion. Attention is focused on the mandatory components of the conclusion of this type of examination, which are defined by the state legislator in the current legislation of Ukraine. The need for effective cooperation between law enforcement officers, the court and experts is substantiated for the purpose of qualitative and objective performance of the tasks of criminal proceedings, compliance with the general principles of the criminal process and improvement of the innovative policy of Ukraine in general. The authors defined and provided their own list of issues that should be clarified by forensic experts and law enforcement agencies when collecting the evidence base (trace picture) of war crimes. The existence of administrative and legal mechanisms for speeding up registration and application of methods developed and certified by the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has been established. The meaning and place of these novels in the system of law, forensic examination and criminology as a whole is revealed. The authors of the article analyzed forensic expert activity during the investigation of war crimes. Attention was drawn to the need for further scientific cooperation of scientists, specialists in the field of material and procedural law.

Keywords: *analysis, conclusion, war crimes, expertise, stages, investigator, court, criminology, criminal proceedings, law enforcement agencies.*